

Venla Kallio

Yhteisöllisyys ja kulttuurinen moninaisuus musiikkikasvatuksessa

Kandidaatin tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Taide- ja taitopainotteinen luokanopettajan koulutus

2018

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Yhteisöllisyys ja kulttuurinen moninaisuus musiikkikasvatuksessa (Venla Kallio)

Kandidaatin tutkielma, 28 sivua

Toukokuu 2018

Tutkielmani lähtökohtana on peruskoulun musiikkikasvatus, johon peilaan yhteisöllisyyttä sekä monikulttuurisuutta. Tutkielmani aiheet nivoutuvat vahvasti yhteen, sillä monikulttuurisuus lisääntyy jatkuvasti myös Suomessa ja se vaatii kasvattajia ottamaan uudenlaisia näkökulmia huomioon yhteisöllisyyden kannalta. Molemmat teemat korostuvat valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa musiikin ainekohtaisissa tavoitteissa, joten koen tulevana luokan- sekä musiikin aineenopettajana niiden käsittelyn tärkeäksi. Voidakseen tuntea yhteisöllisyyttä, oppilaat tulee kohdata arvostavasti ja heidän kulttuuriaan ja taustojaan kunnioittaen. Musiikkikasvatuksella on opetussuunnitelmassa monia tehtäviä, joihin sisältyvät yhteisöllisyys sekä erilaisten kulttuurien huomioiminen ja arvostaminen. Pystyäkseen toteuttamaan musiikkikasvatukselle laadittuja sisältöjä ja tavoitteita, opettajan täytyy olla tietoinen musiikin ulottuvuuksista ja mahdollisuuksista.

Työni on teoreettinen tutkielma ja aineistoni perustuu valmiisiin tutkimuksiin, kirjallisuuteen sekä musiikkikasvatusta koskeviin artikkeleihin. Tutkielmassani käyttämäni lähteet osoittivat, että musiikkikasvatus voi lisätä yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Käyttämäni lähteitä olivat muun muassa Minna Muukkosen, Mirja Hiltusen ja Marjo Rissasen väitöskirjat sekä Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. toimittama kokoomateos, joka sisälsi useita artikkeleita tutkielmani aiheeseen liittyen. Monikulttuurisuus on musiikkikasvattajien mielestä tärkeä aihe, mutta se ei ole vielä tarpeeksi näkyvässä esimerkiksi suomalaisessa musiikkikasvatuksessa. Muut kulttuurit tulisi huomioida entistä paremmin, ja keskeistä on, että kulttuureihin tutustumisen lisäksi niitä myös pyritään ymmärtämään ja että maailman musiikkikulttuureihin tutustuttaisiin laaja-alaisesti. Musiikkituntien ilmapiiri tulisi rakentaa sellaiseksi, että kaikki, erilaisista kulttuureista tulevat oppilaat saisivat äänensä kuuluviin ja kokisivat itsensä osaksi tätä luokkayhteisöä. Suomalaista ja länsimaista musiikkikulttuuria ei tulisi pitää absoluuttisena ja ainoana oikeana tapana käyttää, tehdä ja ennen kaikkea ymmärtää musiikkia.

Avainsanat: musiikkikasvatus, monikulttuurisuus, monikulttuurinen musiikkikasvatus, yhteisöllisyys

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tutkielman lähtökohdat	3
3	Musiikki ja yhteisöllisyys	5
3.1	Yhteisöllisyys ja yhteisö.....	6
3.2	Yhteisöllisyys peruskoulun musiikkikasvatuksessa	7
3.3	Musiikin yhteisöllistävä vaikutus	10
3.4	Kuorotoiminta ja musiikkiprojektit esimerkkinä yhteenkuuluvuuden tunteen lisäämisessä	11
4	Monikulttuurinen musiikkikasvatus	13
4.1	Kohti monikulttuurista musiikkikasvatusta	13
4.2	Opettaja monikulttuurisuutta tukemassa.....	16
4.3	Kulttuurisesti monimuotoiset oppilaat koulussa	19
5	Johtopäätökset ja pohdinta	21
	Lähteet / References	25

1 Johdanto

Opiskelen luokanopettajaopintojeni ohella musiikkikasvatuksen aineenopettajakoulutuksessa, minkä vuoksi halusin kandidaatin tutkielmassani käsitellä musiikkikasvatusta ja sen eri ulottuvuuksia. Koen musiikkikasvatuksen suurena voimavarana, jolla voidaan saada aikaan monia positiivisia vaikutuksia. Tulevaisuudessa haluaisin hyödyntää musiikkia myös osana muuta opetusta, minkä vuoksi koen aiheeseen perehtymisen tärkeäksi. Musiikkia voisi hyödyntää esimerkiksi monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa, joita perusopetuksen opetussuunnitelma velvoittaa järjestämään vähintään kerran lukuvuoden aikana. Nämä kokonaisuudet sisältävät useita oppiaineita, joilla opetusta eheytetään tutkimalla maailman ilmiöitä kokonaisuuksina. (Opetushallitus, 2014, 31.) Monialaisten oppimiskokonaisuuksien lisäksi musiikkia voi hyödyntää minkä tahansa oppiaineen tunneilla, esimerkiksi taustamusiikkina, motivointikeinona, aiheeseen johdattelijana tai apuna rauhoittumisessa.

Musiikki on aina ollut suuressa roolissa elämässäni ja koen sen vaikuttaneen paljon sekä henkiseen että sosiaaliseen kasvuuni. Kuoroharrastuksen kautta olen tutustunut moniin musiikkikulttuureihin ja päässyt matkustamaan eri puolille maailmaa. Monipuolinen lauluohjelmisto on vienyt eri kulttuurien äärelle. Lisäksi kuoro on ollut itselleni pitkäaikaisin yhteisö johon olen kuulunut elämäni aikana. Kuorokavereista on tullut ikään kuin toinen perhe ja olemme kokeneet lukemattomia asioita yhdessä, tukeneet toinen toisiamme ja jakaneet onnistumisen elämyksiä.

Omien kokemusteni sekä kirjallisuuteen perehtymisen kautta tutkielmani aiheeksi valikoituvat yhteisöllisyys sekä monikulttuurisuus musiikissa. Nykyinen opetussuunnitelma pitää sisällään laaja-alaisia osaamistavoitteita, joita tulisi tukea kaikissa oppiaineissa. Näissä laaja-alaisissa tavoitteissa mainitaan kulttuurinen osaaminen, johon kuuluu muun muassa oman kulttuuriperinnön merkityksen tiedostaminen sekä kulttuurien moninaisuuden tiedostaminen ja arvostaminen. Lisäksi oppilaiden kiinnostusta koulu yhteisöä ja yhteiskuntaa kohtaan tulisi lisätä ja yhteistyötä tulisi saada harjoitella monipuolisesti erilaisissa tilanteissa (Opetushallitus, 2014, 155, 158).

Koen alati kansainvälistyvässä maailmassa erittäin tärkeänä erilaisten kulttuurien huomioimisen ja yksilöiden arvostavan ja ymmärtävän kohtaamisen. Tämän vuoksi koen olevani vastuusemässä tulevaisuudessa toimiessani opettajana erilaisille ja eri taustoista tulleille oppilaille. Musiikki on loistava väline käsitellä kulttuureja ja monimuotoisuutta. Lisäksi musiikki on usein

läsnä koulun tapahtumissa ja juhlissa, joten sillä voidaan lisätä koko koulun välistä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kuten Hanna Nikkanen on todennut, alakoulussa musiikkikasvatus kohtaa jokaisen oppilaan, riippumatta vanhempien aktiivisuudesta tai oppilaan omasta halusta. Musiikkikasvatuksen täytyy myös kohdata jokainen lapsi heidän taidoistaan ja asenteistaan riippumatta. (Nikkanen, 2009, 59.)

2 Tutkielman lähtökohdat

Tutkielmani näkökulma on pragmatistinen. Pragmatistisessa ajattelussa oppimisen ja ymmärtämisen ajatellaan tapahtuvan kulttuurisessa yhteistyössä. Pragmatismi korostaa kokemuksellista oppimista ja siinä lähdetään liikkeelle siitä, että oppilas on osa oppivaa yhteisöä ja osa kulttuurista kontekstia. Musiikissa tämä tarkoittaa, että situaatio eli käytännön tilanne, jossa oppimista tapahtuu, on ensisijainen lähtökohta musiikin oppimiselle. Situaatiolla tarkoitetaan fyysisiä, psykologisia ja sosiokulttuurisia verkostoja, jotka käynnistävät oppimisprosessin. (Westerlund & Väkevä, 2009, 98–99.) Tutkielmassani tarkastellaan erityisesti sosiaalista puolta sekä oppivaa yhteisöä.

Pragmatismiin liittyy vahvasti käsite *kontekstualismi*. Tällä tarkoitetaan, että jokaisessa oppimistilanteessa oppilas on tietystä tilapäisessä ja ajallisessa kontekstissa ja kokee oppimista tiettyjen olemassa olevien olosuhteiden kautta. Nämä olosuhteet ohjaavat lapsen kokemusta ja oppimista. Jokaisessa oppimistilanteessa on tietty kontekstinsa ja opittua asiaa täytyy tarkastella suhteessa ympäristöön ja tulevaisuuteen. Kun puhutaan musiikkikasvatuksesta, täytyy ottaa huomioon, että oppimistilanteissa kaikilla oppilailla on ainutlaatuinen ja yksilöllinen tausta. Jokaisella oppimistilanteella, opettajalla ja oppilaalla on menneisyys ja se määrittää, miten koemme oppimistilanteet ja mikä on olennaista. (Westerlund, 2002, 30–31.)

Koska konteksti vaikuttaa jollain tapaa kaikkeen ajatteluun, se luo kirjoittamattomia sääntöjä joita ihmiset tuovat ajatteluunsa ja toimintaansa. Aina on olemassa näkökohtia, jotka ajatellaan itsestäänselvyytenä ja jotka liittyvät kulttuuriin. Näitä asioita voidaan tuoda tietoisuuteen ja niiden merkityksiä, ajattelutapoja ja käytäntöjä voidaan muuttaa. (Westerlund, 2002, 31.) Tämä liittyy olennaisesti monikulttuuriseen musiikkikasvatukseen, jota käsittelen laajemmin myöhemmissä luvuissa.

Yksilön toiminnalla ja tavoilla on sosiaalinen luonne ja yksilö toimii osana sosiaalista yhteiskuntaa. Pragmatismissa ajatellaan, että ihmisen kokemukset eivät ole universaaleja, vaan biologisten ominaisuuksien lisäksi yksilön kokemuksiin vaikuttaa ratkaisevalla tavalla myös ympäröivä yhteisö. Lisäksi opimme mitä musiikki on, kun opimme mitä se tekee sosiaalisessa ympäristössämme. Oppilaat oppivat, mitä musiikki merkitsee henkilökohtaisesti heille, ja myös mitä se merkitsee opettajalle ja muille ihmisille. Jokainen sosiaalinen toimintatapa suuntaa myös toisten toimintaa. Sosiaaliset suhteet vaikuttavat musiikin oppimisprosessiin, sillä yksilön

toiminta vaikuttaa keskinäisiin suhteisiin ja vastaavasti nämä suhteet vaikuttavat yksilön käytökseen. (Westerlund, 2002, 32, 36–37.)

Omassa tutkielmassani pragmatistinen näkökulma korostuu, sillä tutkielmani rakentuu yhteisöllisyyden, yhteenkuuluvuuden ja monikulttuurisuuden ympärille. Pragmatistisessa oppimiskäsityksessä oppimiseen ajatellaan vaikuttavan keskeisesti ympäristö ja ympärillä olevat ihmiset. Tutkielmani osoitti, että musiikilla ja musiikkikasvatuksella voi olla edistävää vaikutus yhteisöllisyyden rakentumiseen. Yhteisöllisyys puolestaan edistää oppimista ja sosiaalisia taitoja.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten musiikkikasvatus vaikuttaa yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden rakentumiseen?
2. Mitä on monikulttuurinen musiikkikasvatus ja kuinka se tulisi ottaa huomioon peruskoulun musiikinopetuksessa?
3. Miten monikulttuurinen musiikkikasvatus voi tukea yhteisöllisyyteen liittyviä musiikkikasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä?

3 Musiikki ja yhteisöllisyys

Tässä luvussa tarkastelen, miten musiikkikasvatuksen avulla voi lisätä yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tutkielmassani määrittelen, mitä tarkoitan yhteisöllisyyden käsitteellä sekä muilla yhteisöllisyyteen liittyvillä käsitteillä, kuten yhteenkuuluvuus, sosiaaliset taidot ja vuorovaikutus. Itse yli kymmenen vuotta kuorossa laulaneena olen kokenut vahvan yhteisöllisyyden tunteen kuorolaisten keskuudessa. Yhteiset konserttimatkat, säännöllinen harjoittelu ja onnistumisen elämykset konserteissa ovat lähentäneet meitä ja vahvistaneet yhteenkuuluvuuden tunnetta. Omien kokemusteni kautta musiikin ja yhteisöllisyyden yhteys kiinnostaa minua, ja haluan selvittää, voidaanko musiikilla lisätä yhteisöllisyyden tunnetta myös koulussa.

Luvussa esiintyy useita käsitteitä, jotka tukevat yhteisöllisyyden rakentumista. Alla olevalla kuviolla pyrin selventämään käsitteitä, joita yhteisöllisyyteen vahvasti nivoutuu.

KUVIO 1. *Yhteisöön ja yhteisöllisyyteen liittyvät keskeiset käsitteet.* Venla Kallio

Kuviossa yhteisön ja yhteisöllisyyden välinen kaksipäinen nuoli kuvaa sitä, että yhteisön muodostuminen edellyttää yhteisöllisyyden tunnetta yhteisön jäsenten välillä. Vastaavasti yhteisöllisyyden syntyminen edellyttää yhteisöä, jonka sisällä yhteisöllisyyttä voi kokea. Jotta yhteisöllisyyttä voi syntyä, tulee nuolen alapuolella olevat asiat toteutua yhteisön sisällä ja yhteisön

jäsenten välillä. Yhteisöllisyyden tunteen rakentuminen edellyttää, että yhteisön jäsenet kokevat osallisuutta, tasa-arvoa, yhteenkuuluvuutta, toimivat vuorovaikutuksessa ja yhteistoiminnassa keskenään ja kokevat yhteisön ilmapiirin turvalliseksi. Yhteisöllisyys edellyttää myös jäsenten sopeutumista, lähentymistä keskenään ja keskinäistä kunnioitusta. Kaikki kuviossa näkyvät käsitteet esiintyvät myös tutkielmassani.

3.1 Yhteisöllisyys ja yhteisö

Ihminen on elämänsä aikana jatkuvasti yhteydessä muihin ihmisiin ja toimii sosiaalisessa kanssakäymisessä heidän kanssaan. Elinolot, kulttuuriset tavat ja ihmisten toiminta vaihtelevat suuresti eri puolilla maailmaa, mutta ihmisiä yhdistää se, että he ovat riippuvaisia muista ihmisistä selviytyäkseen elämässä. (Pirttilä-Backman, Suoninen, Lahikainen & Ahokas, 2010, 11.)

Mirja Hiltunen (2009, 46) on määritellyt väitöskirjassaan yhteisöllisyyden käsitettä Heikki Lehtosen määritelmän mukaan, jossa yhteisöllisyydellä tarkoitetaan sosiaalista vuorovaikutusta, tapaa tai toimintaperiaatetta. Sen voidaan ajatella olevan myös tavoite tai idea, jossa jäsenet oppivat tietynlaisen vuorovaikutustavan. Yhteisöllisyyteen liittyy vahvasti myös yhteisön käsite. Yhteisö on sosiaalisen vuorovaikutuksen, alueellisesti rajattavan ja yhteenkuuluvuuden tunteiden yksikkö, joka voidaan taiteessa määritellä edellä mainittuja kokevan ihmisryhmän muodostamaksi ryhmäksi, joka toimii vuorovaikutuksessa keskenään (Hiltunen, 2009, 47). Kaikille yhteisöille on yhteistä vuorovaikutussuhteet jäsenten välillä, yksilöllisen käyttäytymisen raamit yhteisössä, eli kuinka paljon poikkeavaa käyttäytymistä siedetään, sekä jäsenten ja ei-jäsenten käyttäytymisessä ilmenevät erot. Jos nämä seikat eivät näyttäyty jäsenille, ei ryhmää todennäköisesti voi määritellä yhteisöksi. (Lehtonen, 1990, 25.) Nämä määritelmät ovat sovellettavissa myös omaan tutkielmaani, sillä yhteisö koostuu tässä tapauksessa koululuokasta tai koko koulun oppilaista ja henkilökunnasta, jotka toimivat yhteisöllisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa keskenään.

Edellä esitettyjen määritelmien perusteella yhteisön voi mielestäni nähdä rakentuvan vuorovaikutuksessa yhteisön jäsenten kesken. Vuorovaikutuksessa osallisena on aina vähintään kaksi henkilöä, jotka ovat riippuvaisia toisistaan. Se rakentuu yksilöiden välisellä toiminnalla yhdessä toisten kanssa ja tuottaa sellaista, mihin yksilöt eivät olisi yksinään pystyneet. Vuorovaikutus on tärkeää, koska se on ihmisen inhimillisen ja sosiaalisen elämän perusta ja välttämätöntä tavoitteiden saavuttamisessa. (Suoninen, 2010, 31–32, 29)

Yhteisöllisyyteen liittyy myös se, että siinä sekä otetaan mukaan että suljetaan pois ihmisiä ja määritellään ketkä ovat yhteisön jäseniä ja ketkä eivät (Saastamoinen, 2012, 42). Koska koulu-yhteisö määrittyy pitkälti oppilaiden asuinpaikan mukaan, eivätkä oppilaat voi siihen paljoa itse vaikuttaa, on äärimmäisen tärkeää, että yhteisöstä luodaan kaikille avoin ja kaikilla on mahdollisuus kokea itsensä koululuokan ja koko koulun muodostaman yhteisön tasavertaiseksi jäseneksi.

Merja Koivula on nostanut esiin yhteisöllisyyden käsitteen määrittelyn ongelmallisuuden, sillä se on alati muuttuva ja siihen liitetään usein automaattisesti vain positiivisia mielikuvia (Koivula, 2010, 22). Myös Hiltunen on todennut yhteisön käsitteen epämääräisyyden ja monimerkityksellisyyden (Hiltunen, 2009, 46). Tässä tutkielmassa käytän kuitenkin yhteisöllisyys -termiä ja edellä esittämäni määritelmää, jossa yhteisöllisyydellä tarkoitetaan yhteisön sisällä tapahtuvaa sosiaalista vuorovaikutusta. Vuorovaikutustapa on yhdessä opittu ja sillä on tietynlaiset raamit yhteisön sisällä. Termi yhteisöllisyys toistuu usein musiikkikasvatusta koskevissa teksteissä ja koen sen tässä yhteydessä parhaiten kuvaavaksi käsitteeksi. Lisäksi tutkielmassani esiintyy käsite yhteenkuuluvuus, joka liittyy läheisesti yhteisöllisyyden käsitteeseen. Muun muassa Hiltunen, Koivula, Saarikallio ja Louhivuori sekä Perusopetuksen opetussuunnitelma käyttävät yhteenkuuluvuuden käsitettä. Yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden käsitteitä erottaa se, että yhteisöllisyys edellyttää yhteenkuuluvuuden tunnetta, mutta sitä voi tuntea myös kuulumatta tiettyyn yhteisöön. (Koivula, 2010, 25.) Näen itse yhteenkuuluvuuden yhteisöllisyyttä edistävänä tekijänä, minkä vuoksi puhuttaessa musiikin yhteenkuuluvuuden tunnetta edistävästä vaikutuksesta, voi sen ajatella vaikuttavan positiivisesti myös yhteisöllisyyden rakentamisessa.

3.2 Yhteisöllisyys peruskoulun musiikkikasvatuksessa

Musiikkikasvatuksen avulla pyritään tukemaan oppilaan musiikillista oppimista. Musiikin oppimisella tarkoitetaan erilaisten kokemusten kautta syntyviä pysyviä muutoksia oppijan musiikkikäyttäytymisessä. Musiikkikäyttäytymisen sisältö on laaja, ja siihen kuuluu muun muassa musiikin kuuntelu, musiikkiliikunta, laulaminen, soittaminen, improvisoiminen ja musiikin nuotintaminen. Musiikkikäyttäytyminen on muuttuvaa aikakaudesta ja kulttuurista riippuen. (Ahonen, 2004, 14.) Edellä mainittuja musiikkikäyttäytymisen sisältöjä tulisi toteuttaa peruskoulun musiikkikasvatuksessa.

Alakoulussa musiikkikasvatus kohtaa jokaisen oppilaan, sillä musiikkikasvatus on jokaiselle lapselle sekä oikeus että velvollisuus. Musiikkikasvatuksella pyritään lisäämään ymmärrystä musiikin erilaisuudesta eri aikoina ja erilaisissa kulttuureissa ja yhteiskunnissa. (Nikkanen, 2009, 59.) Musiikinopetuksessa keskeistä on toiminnallisuus. Musiikkia tehdään yhdessä ja yhteistoiminta on näkyvissä musiikin opetussuunnitelmissa. Musiikin, muiden taito- ja taideaineiden ohella, voidaan ajatella olevan edelläkävijä yhteistoiminnallisen oppimisen mahdollistajana. Yhdessä tekemisen voidaan ajatella olevan elämyksellistä ja se on ollut jo 1970-luvulla jollain tapaa näkyvillä musiikin opetuksen peruslähtökohdissa. (Kauppinen, 2009, 58.) Musiikissa yhteistoiminta on vahvasti näkyvissä yhdessä soittamisen ja laulamisen kautta. Lähes jokaisella musiikin tunnilla toimitaan suurin osa ajasta yhdessä työskennellen. Myös nykyinen opetussuunnitelma korostaa musiikin toiminnallisuutta ja yhteistoimintaa edistäen oppilaan musiikillisia taitoja, kokonaisvaltaista kasvua sekä kykyä toimia yhdessä muiden kanssa. Opetuksessa tulisi ottaa huomioon musiikintuntien lisäksi myös koulun juhlat ja tapahtumat, muut oppiaineet sekä koulun ulkopuolinen toiminta. (Opetushallitus, 2014, 263.)

Opetussuunnitelmassa yhteisöllisyys näkyy musiikin ainekohtaisissa tavoitteissa ja sisällöissä. Jo 1–2 vuosiluokilla oppilaita ohjataan havaitsemaan ja kokemaan yhdessä musiikin kautta ihmisten ainutlaatuisuus ja musiikin luoma ilo ja yhteenkuuluvuus. Pääosassa 1–2 luokkien musiikinopetuksessa on laulamisen, soittamisen, kuuntelun, säveltämisen ja musiikkiliikunnan yhdessä kokeminen ja kokemuksista keskusteleminen. (Opetushallitus, 2014, 141.) 3–6 vuosiluokilla oppilaita ohjataan avoimeen ja kunnioittavaan suhtautumiseen toisia ihmisiä ja heidän kokemuksiaan kohtaan. Yhteenkuuluvuuden tunnetta pyritään luomaan opetuksessa ja oppilaat tuodaan tietoisiksi aiempia musiikillisia kokemuksia, ilmiöitä sekä kulttuureja kohtaan. Opetuksessa pyritään luomaan myönteisiä kokemuksia ja tunneilla toimitaan sekä yksin, että yhdessä. (Opetushallitus, 2014, 263.) 7–9 vuosiluokilla musiikillisen osaamisen lisäksi pyritään laajentamaan myös oppilaan maailmankuvaa. Musiikin merkityksiä tulkitaan ja jäsenetään tunteiden ja kokemusten kautta. Musiikin opetuksella pyritään kehittämään myös kriittistä musiikkikulttuurien lukutaitoa ja oppilaita ohjataan arvioimaan, miten musiikilla voidaan viestiä ja vaikuttaa. Kuten alemmillakin vuosiluokilla, myös näillä vuosiluokilla musiikkia tuotetaan sekä yksin, että yhdessä ja musiikissa etsitään yhteyksiä muihin ilmaisumuotoihin. (Opetushallitus, 2014, 422.) Luokka-astekohtaisten musiikinopetuksen sisältöjen ja tavoitteiden tarkastelu osoittaa, että yhteisöllisyys tulee ottaa musiikkikasvatuksessa huomioon kaikilla peruskoulun luokka-asteilla.

Minna Muukkonen (2010, 183) on haastatellut väitöstutkimuksessaan musiikinopettajia ja eritellyt näkökulmia, joita haastatteluissa on noussut esiin. Yksi esiin nousseista näkökulmista oli musiikin sosiaalinen ulottuvuus. Yhdessä tekeminen korostuu luokkamusisoinnissa ja jokaisen osallisuus on toiminnan kannalta merkittävää. Tärkeää on, että kaikille löydetään mielekäs rooli luokkahuonetilanteessa. Myös ryhmadynamiikalla on merkitystä ja musiikin tuntien ilmapiiriin tulisi olla rohkaiseva. Tässä keskeisessä asemassa on opettaja, joka luo turvallista ilmapiiriä. (Muukkonen, 2010, 192–193.) Oppimisessa oleellista on sosiaalinen työskentely sekä tiedon jakaminen, ja opettajan ja oppilaan keskinäinen kohtaaminen on tärkeässä roolissa. Opetustyössä merkittävää on se, että lapsi tai nuori kokee itsensä osalliseksi ja joukkoon kuuluvaksi. Lapsi tai nuori tuntee olevansa tärkeä, kun hän tulee nähdyksi ja kuulluksi omana itsenään ja osana ryhmää. (Jordan-Kilki & Pruuki, 2013, 9, 19.)

Marja-Leena Juntunen (2017, 2) kirjoittaa ArtsEqual-hankkeen tiimoilta musiikin vaikutuksista. Hän kertoo musiikinopetuksen edistävän hyvinvointia sekä lisäävän yhteisöllisyyttä erilaisten toiminnallisten oppimismuotojen tuloksena. Myös suuri osa peruskoulun rehtoreista allekirjoittaa musiikin merkityksen oppilaan kehityksen kannalta. Musiikki mahdollistaa oppilaille mielihyvän kokemuksen yhteismusisoinnissa ja myös sosiaaliset suhteet vahvistuvat. Koulun juhlissa musiikilla on keskeinen rooli ja se rakentavaa yhteisöllisyyttä. Juntunen painottaa, että myös tulevaisuudessa on tärkeää taata oppilaille mahdollisuus osallisuuteen ja onnistumisen kokemuksiin, joita he saavat esimerkiksi juhlissa esiintymisten kautta. Kerron ArtsEqual-hankkeesta lisää neljännessä luvussa.

Useat musiikinopettajat pitävät yhteisöllisyyttä ja yhteistoiminnallisuutta tärkeänä osana musiikinopetusta. Tuoreena esimerkkinä vuoden 2017 musiikinopettajaksi valittu Raine Rautanen, joka pitää musiikin merkitystä suurena. Musiikin merkityksistä myös Rautanen korostaa erityisesti musiikin yhteisöllisyyttä, sen tarjoamia onnistumisen elämyksiä sekä yhteistyötaitojen kehittymistä. (Lemminkäinen, 2018.) Lyhyenä tiivistelmänä voin todeta, että peruskoulussa musiikkikasvatuksella on mahdollista edistää yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Opettajan toiminnalla on suuri vaikutus siihen, millainen ilmapiiri opetustilanteessa on. Musiikki ei välttämättä vielä itsessään lisää yhteisöllisyyttä, vaan se vaatii rinnalleen ammattitaitoisen musiikkikasvattajan.

3.3 Musiikin yhteisöllistävä vaikutus

Marjo Rissanen (2016, 35) toteaa väitöskirjassaan taito- ja taideaineilla olevan kiinteä yhteys kulttuuriin ja sivistykseen. Rissanen esittelee Martti Hellströmin (2009) ajatuksia taito- ja taidekulttuurin arvoperustasta ja kuvailee esimerkiksi koulun yhteisten musiikki- ja teatteriprojektien rikastuttavan koulun toimintakulttuuria ja lisäävän yhteistyötä oppilaiden ja henkilökunnan välillä (Rissanen, 2016, 37). Musiikkikokemukset luovat vahvoja yhteisiä kokemuksia ja tarjoavat keskustelunaiheita. Nämä yhteiset kokemukset myös vahvistavat ryhmään kuulumisen tunnetta. Musiikki auttaa vertaisryhmään identifioitumisessa ja samalla se vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Saarikallio, 2009, 225–226.) Taide on myös jo itsessään arvokasta, ja opetuksella pyritään edistämään oppilaiden kasvua ja saavuttamaan hyvä tulevaisuus. Yhteisöllisyys syntyy taiteessa yhdessä tekemällä ja samalla voidaan oppia uutta toisilta. (Rissanen, 2016, 37.)

Musiikilla on sosiaalistava vaikutus, jonka musiikkikasvattajat ovat havainneet omassa työssään. Kun soitetaan ryhmässä, taito toisten kuunteluun ja oman soiton sopeuttaminen muiden toimintaan kehittyy. Myös sosiaaliset taidot kehittyvät, kun toimitaan yhdessä muiden kanssa. (Louhivuori, 2009, 16.) Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan sitä, miten hyvin ihminen tulee toimeen muiden kanssa ja kuinka helposti hän pystyy verkostoitumaan sekä luomaan uusia suhteita ja kontakteja. Sosiaalisten taitojen määrittely muuttuu kulttuurin ja aikakauden mukaan. Muuttumattomana, ja ehkä keskeisimpänäkin piirteenä voidaan pitää laajaa varastoa keinoista sosiaalisten ongelmien ratkaisuun ja kykyä valita oikea toimintatapa ongelmatilanteissa. Kun ihmisellä on useita keinoja sosiaalisten tilanteiden oikeanlaiseen ratkaisuun, hän joutuu harvoin riitatilanteisiin muiden kanssa. Sosiaaliin taitoihin liittyy myös kyky ymmärtää muita ihmisiä, heidän ajatuksiaan ja tunteitaan. Sen lisäksi, että yksilö osaa valita toimivimmat toimintatavat, täytyy toiminnan olla myös eettisesti ja moraalisesti hyväksyttävää. (Keltikangas-Järvinen, 2010, 20–23.)

Eettiseen ja moraaliseen käytökseen liittyy vahvasti kasvatus. Lapsi voi itsenäisesti löytää ryhmässä toimiessaan toimivimmat ratkaisut selviytymiseen, mutta nämä ratkaisut eivät aina ole eettisesti hyväksyttäviä, kuten esimerkiksi aggressioon turvautuminen. Aggressio voi olla tehokas keino päämäärien saavuttamisessa, mutta kasvattajan tehtävänä on kasvattaa lapsi toimimaan yhteisön hyväksymällä tavalla. (Keltikangas-Järvinen, 2010, 23–24.) Opettaja toimii opettamisen lisäksi myös kasvattajan roolissa, minkä vuoksi on tärkeää kiinnittää huomiota lasten sosiaaliseen kasvuun ja kehittää sosiaalisia taitoja.

Musiikki tarjoaa mahdollisuuksia verkostoitumiseen sekä yksilöiden välisiin suhteisiin ja musiikki on pitkälti vuorovaikutusta ja sosiaalista toimintaa. Musiikkia voidaan käyttää ryhmän tunnetilojen ja toiminnan yhtenäistämiseen, josta hyvänä esimerkkinä ovat muun muassa marssilaulut, urheilukilpailut ja rock -konsertit. Monikulttuurisuuden lisääntyessä musiikki voi auttaa myös kulttuurien välisten jännitteiden vähentämisessä sekä erilaisten kulttuurien kohtaamisessa. (Louhivuori, 2009, 16–17.) Kouluissa perustetut kuorot ja orkesterit tarjoavat nuorille mahdollisuuden yhteiseen tekemiseen ja yhteiset saavutukset tuovat iloa. Erityisesti kuorolaulun on osoitettu olevan merkittävää ihmissuhteiden ja sosiaalisten verkostojen syntymisessä. Kuorolaulun kautta voidaan välittää yhteiskunnan keskeisiä arvoja ja tiivis yhdessäolo sekä jaetut tunnekokemukset vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta. Myös ennakkoluulot voivat vähentyä ja luottamus toisia kohtaan kasvaa, mikä mahdollistaa myös maahanmuuttajille väylän uusien suhteiden solmimiseen ja kulttuuriin tutustumiseen. (Louhivuori, 2009, 19–20.)

3.4 Kuorotoiminta ja musiikkiprojektit esimerkkinä yhteenkuuluvuuden tunteen lisäämisessä

Kuten olen edellä esittänyt Louhivuoren (2009) artikkelin pohjalta, kuorolaululla on suuri merkitys ihmissuhteissa ja yhteenkuuluvuuden tunteen lisäämisessä. Seuraavaksi esittelen aiheeseen liittyen Ruotsissa vuosina 2014–2015 toteutetun tutkimuksen. Tutkimuksessa seurattiin 4. ja 7. vuosiluokkalaista, joille tarjottiin kuorotunteja kolme kertaa viikossa muun opetuksen lisäksi. Tutkimuksesta kävi ilmi, että kuorotunnit lisäsivät yhteisöllisyyden tunnetta ja oppimista tapahtui käytännössä, jossa kaikkien piti antaa oma panoksensa yhteiseen prosessiin. Kuorotunteihin osallistuneet oppilaat kuvasivat koulutustaan hauskaksi, kehittäväksi ja opettavaiseksi. (Ehrlin, 2016, 1.)

Kyselyistä selvisi, että suurin osa piti kuorolaulussa eniten yhdessä laulamista. Toiseksi suurin osa piti konsertissa laulamista ja loput konserttia varten harjoittelusta. Kaikki oppilaat kuvailivat positiivisimpana asiana kuoroon osallistumisesta laulamista yhdessä muiden kanssa. Yhteisöllisyyden tunne on oppilaiden vastausten mukaan vahva kuorolaulussa. Eräs tyttö pohti, että vaihtaisi kuoroluokan tavalliseen luokkaan, mutta muutti mieltänsä, koska ei halunnut rikkoa yhteisöllisyyden sidettä, jonka koki erityiseksi. Muutama oppilas kertoi kuorolaulun kautta

saadun yhteisöllisyyden lähentäneen luokkaa myös muiden oppiaineiden tunneilla ja että yhteisöllisyys luo turvallisuuden tunnetta. Yhteisöllisyyden koettiin myös lisäävän itsevarmuutta. (Ehrlin, 2016, 7–10, 12.)

Edellä mainitun kaltainen toiminta voi rikastuttaa peruskoulun toimintakulttuuria merkittävästi. Esimerkkinä haluan nostaa esiin oman kotikaupunkini Oulaisten musiikinopetuksen järjestelyt. Oulaisissa on mahdollista osallistua 3. luokan alussa tehostettuun musiikinopetukseen, jossa tarjotaan testissä menestyneille oppilaille mahdollisuutta opiskella musiikkia musiikkiluokkaopetukseen verrattavalla tavalla. (Oulaisten kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma, 2016, 6.) Opetus perustuu valtakunnallisiin musiikin opetussuunnitelman perusteisiin niitä laajentaen ja syventäen. Tehostettu musiikinopetus kestää 3.–7. vuosiluokkien ajan. Opetus järjestetään keskustassa sijaitsevalla Juho Oksan koululla, jonne muiden alakoulujen oppilaille järjestetään kyyditys. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia osallistua isompiin musiikkiin tuotantoihin. (Oulaisten kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma, 2016, 529.)

Olen itse osallistunut alakoulussa kyseiseen tehostettuun musiikinopetukseen, minkä koen olleen suuri voimavara. Kävin itse pienempää koulua syrjemmässä, missä soittimia oli vähän ja tilat eivät olleet yhtä laadukkaita kuin tehostettua musiikinopetusta tarjoavalla koululla. Tällainen järjestely lisäsi mielestäni tasa-arvoa, sillä asuinpaikasta huolimatta tarjolla oli laadukasta musiikinopetusta tarkoituksenmukaisissa tiloissa. Lisäksi tehostetun musiikinopetuksen kautta pääsin tutustumaan muiden koulujen oppilaisiin ja sain sen kautta paljon uusia ystäviä. Kuudennella luokalla teimme myös musikaaliprojektin, jonka koin lähentäneen meitä entisestään.

4 Monikulttuurinen musiikkikasvatus

Tässä luvussa tarkastelen monikulttuurisuutta musiikkikasvatuksen ja musiikin opetuksen kentällä. Monikulttuurisuus on yhteiskunnan etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta. Etnisyydellä viitataan esimerkiksi ihmisen synnyinmaahan ja kansallisuuteen, kulttuurilla taas esimerkiksi kieleen, uskontoon, arvoihin tapoihin ja käsityksiin hyvästä elämästä. Tärkeää on ymmärtää, että saman etnisen taustan jakavat ihmiset voivat silti huomattavasti poiketa toisistaan kulttuurisesti, tai vastaavasti jokin muu asia voi yhdistää eri taustoista tulevia. (Saukkonen, 2013, 6.)

Monikulttuurinen musiikkikasvatus on käsitteenä johdettu kulttuurin käsitteestä, joka on koettu riittämättömänä. Kulttuurin käsitteellä käsitetään usein niitä arjen ja juhlan käytäntöjä, joista tulemme tietoisiksi vasta kohdatessamme erilaisuutta. Oma kulttuuri on niin itsestään selvää, että arvotamme sitä tiedostamatta korkeammalle esimerkiksi pitämällä joitakin kulttuurillisia piirteitämme universaaleina, vaikka ne eivät todellisuudessa sitä olisi. (Westerlund, 2009, 315.) Tästä voitaneenkin johtaa ajatus, että pystyäkseen toteuttamaan monikulttuurista musiikkikasvatusta, kasvattajan tulee ensiksi olla tietoinen oman kulttuurinsa erityispiirteistä ja siitä, miten piirteet eroavat muista kulttuureista.

4.1 Kohti monikulttuurista musiikkikasvatusta

Aiemmin puhuttaessa monikulttuurisuudesta musiikkikasvatuksessa, on nostettu useimmiten esiin maailmanmusiikin parhaat puolet ja musiikin elementit. Tuloksena useat tärkeät seikat monikulttuurisessa musiikkikasvatuksessa ovat jääneet pimentoon. Elliott on esittänyt artikkelissaan, että sen sijaan, että musiikin ajateltaisiin olevan eristettyä toimintaa kulttuurissa, se voitaisiin nähdä itsessään kulttuurina. (Elliott, 1989, 11.) Musiikkikasvatuksessa päämäärät ja keinot tulisi kohdistaa vastaamaan yhteiskuntiemme monikulttuurista luonnetta. Musiikkikasvatuksen toimiessa kulttuurina, heijastaen kulttuurisia arvoja, sillä voi olla mahdollisuuksia muuttaa vahingollisia asenteita ja käyttäytymistä. Jotta tämä olisi mahdollista, täytyy olla selkeä päämäärä, mitä monikulttuurisuudella halutaan saavuttaa. (Elliott, 1989, 14.) Pohdin näitä päämääriä ja keinoja lisää tässä luvussa.

Musiikkikasvatuksen opetussuunnitelmassa on ollut vallalla kirjoittamaton sääntö monimuotoisuuden poistamisesta ja kulttuurin yhdentymiseen pyrkimisestä. Nämä opetussuunnitelmat

ovat pitäneet sisällään yhteisen tavoitteen enemmistön käsitysten mukaisista musiikillisista arvoista ja standardeista. Nämä ideologiat hyväksyvät monikulttuurisia vaihteluita, mutta tätä ei voi siltikään kutsua musiikkikasvatuksen monikulttuurisuudeksi. (Elliott, 1989, 15.) Koska lähteenä käyttämäni artikkeli on kirjoitettu lähes kolmekymmentä vuotta sitten, uskon että nyky-päivänä tilanne ei ole enää sama kuin 1980-luvun lopulla. Elliottin esittämät ajatukset on kuitenkin mielestäni tärkeää nostaa esiin, sillä monikulttuurinen musiikkikasvatus sisältää paljon enemmän, kuin tilan antamisen muille kulttuureille. Monikulttuurinen musiikkikasvatus vaatii enemmistön musiikkikäsitteistä ja arvoista poistumista ja musiikin eri ulottuvuuksien laajempaa tarkastelua.

Dervin, Paavola ja Talib (2013, 241) tuovat kirjoituksessaan esiin kasvatukselliseen monimuotoisuuteen liittyviä käsitteitä, kuten monikulttuurisuus, interkulttuurisuus ja kulttuurien välinen, joilla viitataan eri toimijoiden yhteyksiin tai oppimiskontekstiin. Käsitteiden moniselitteisyyden takia ne ovat aiheuttaneet väärinkäsityksiä. Kasvatuksessa käytetään useimmiten itsekin käyttämäni monikulttuurisuuden -käsitettä, jonka ongelmana kuitenkin on, että sillä viitataan usein lähinnä maahanmuuttoon ja -muuttajiin. Kuvaavampi käsite olisi moninaisuus, jota Dervin ym. käyttävät kirjoituksessaan. Moninaisuuden käsite sisältää kulttuuritaustan lisäksi myös sukupuolen, kielen, uskonnon, seksuaalisen suuntautumisen, asuinpaikan ja niin edelleen. Moninaisuus on tärkeää huomioida kasvatuksessa, sillä se on Suomessakin arkipäivää. Kun ympäristö on jo valmiiksi monikulttuurinen, maahanmuuttajien on paljon helpompi sopeutua ja toimia uudessa kulttuurissa. (Dervin, Paavola & Talib, 2013, 241–242.)

Hyvin tärkeää moninaisuuden huomioimisessa olisi se, että pysyvän identiteetin sijaan tulisi puhua identifikaatiosta, sillä yksilöt voivat suhtautua eri tavoin omaan etnisyyteensä. Kun ihmisiä määritellään erilaiseksi tai monikulttuuriseksi, määritelmiä tekevät usein ihmiset, joilla on valtaa suhteessa toisiin. Ongelmallista on myös määritellä erilaisuutta kulttuuriin vedoten. Ihmiset voivat olla hyvinkin erilaisia, vaikka jakaisivat saman kulttuurisen taustan, minkä vuoksi ihmisiä ei tulisi nähdä ainoastaan jonkin kulttuurin edustajana. Tämä voi luoda ajatuksen, että ihmiset ovat erilaisia tiettyjen rajojen ulkopuolella, mikä taas voi aiheuttaa kahtiajaottelua ja toisten näkemistä parempana ja toisten huonompana. Oppilaita ei tulisi siis luokitella kulttuuriin perustuen. Kaikki tulee nähdä yksilöinä eikä heitä tule lokeroida kielen tai kulttuurin perusteella. (Dervin, Paavola & Talib, 2013, 242.)

Tämä osoittaa, että monikulttuurinen musiikkikasvatus on käsitteenä hieman ongelmallinen, sillä se luo usein ensimmäisenä mielikuvia maahanmuuttajista ja jonkin erilaisen kulttuuritaustan omaavista ihmisistä. Käytän tätä käsitettä kuitenkin tutkielmassani, sillä useimmat löytämäni erityisesti musiikkikasvatusta käsittelevät artikkelit käyttivät käsitettä monikulttuurinen musiikkikasvatus. Tiedostan kuitenkin käsitteen ongelmallisuuden ja huomioin tutkimuksessani sen, että musiikkikasvatuksessa on tärkeää kulttuuritaustan lisäksi huomioida myös kaikki muu moninaisuus, mitä yksilöiden välillä ilmenee.

Monikulttuurisuus synnyttää jatkuvasti uudelleen rakentuvia tehtäviä musiikkikasvatuksessa. Monikulttuurisuuden näkökulmasta voidaan tarkastella kriittisesti kasvatuksellisia käytäntöjä ja pyrkiä kohti sellaista mallia, jossa hyväksytään erilaisten identiteettien muodostaminen, eikä pyritä rakentamaan ainoastaan pysyvää suomalaista identiteettiä. Monikulttuurisessa kasvatuksessa keskeistä on toisten hyväksyminen ja erilaisuuden arvostaminen. Kaikilla, etnisistä taustoista tai kulttuurista riippumatta, tulisi olla samat oikeudet ja asema yhteiskunnassa. (Westerlund, 2009, 313–314.)

Musiikkikasvatuksessa monikulttuurisuuteen kuuluu erilaisten musiikkikulttuurien arvon tunnustaminen (Westerlund, 2009, 317). Kuten olen jo aiemmin tuonut esiin, perusopetuksen opetussuunnitelmassa (Opetushallitus, 2014, 422) musiikin oppiaineen tehtävissä mainitaan, että musiikin opetuksen tulisi kannustaa arvostamaan ja uteliaaseen suhtautumiseen musiikkiin sekä kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Tämän vuoksi koen tärkeäksi tarkastella, mitä monikulttuurisella musiikkikasvatuksella tarkoitetaan ja kuinka sitä voi toteuttaa opettajan työssä. Myös yhteisöön kuulumisen edellyttää, että kaikki osapuolet tulevat kohdelluksi tasavertaisina ja heidän lähtökohtansa otetaan huomioon.

Kulttuuri voi joskus uusintaa epätasa-arvoisia asenteita ja tällöin kulttuurin poliittinen tiedostaminen on tärkeää. Musiikkikasvattajat voidaan nähdä poliittisina toimijoina, joiden tulisi havainnoida näitä mahdollisia kulttuurin epätasa-arvoon johtavia merkityksiä. Musiikkikasvatuksessa ei kuitenkaan ole Suomessa eikä kansainvälisesti vielä kiinnitetty paljoa huomiota esimerkiksi materiaalien piilossa oleviin epätasa-arvoisiin viittauksiin. (Westerlund, 2009, 319.) Uskon ja toivon, että vuonna 2018 tilanne on jo hieman parempi. Silti kulttuuristamme löytyy vielä epätasa-arvoa, joka tulisi kitkeä pois.

Edellä mainitusta mielestäni hyvänä esimerkkinä voidaan käyttää lähiaikoina mediassakin puhututtanutta suomalaista Tiernapoikaperinnettä, jossa Murjaanien kuninkaan kasvot on vuo-

desta toiseen värjätty mustiksi. Yle on julkaissut (19.12.2017) artikkelin, jossa kerrotaan Tiernapoikien murjaanin olevan osa alentavaa blackface-perinnettä. Artikkelissa kerrotaan Hollannissa jouluperinteeseen kuuluvan Musta Pekan puhututtaneen hollantilaisia ja lontoolaisten kerrotaan suivaantuneen blackface –ilmiöstä. Suomessa murjaanista ei vielä paljoakaan keskustella. (Puukka, 2017.) Tämä osoittaa, että tietoisuutta monikulttuurisuudesta tulisi Suomessa lisätä ja vastuu epätasa-arvon poistamisesta koskee myös musiikinopettajia. Tiernapoikia on perinteisesti esitetty myös kouluilla ja musiikinopettajat ovat tässä asiassa avainasemassa. Jos oppilas kokee murjaanien kuninkaan omaa kulttuuriaan halventavana, hänen voi olla hyvin vaikeaa tuntea yhteisöllisyyttä ja kokea kuuluvansa yhteisöön tässä ympäristössä.

4.2 Opettaja monikulttuurisuutta tukemassa

Musiikinopettaja on usein ainoa aineen edustaja koulussa, joten hänellä on mahdollisuus vaikuttaa koulun musiikin toimintakulttuuriin oleellisesti. Musiikinopetusta säätelevät koulu, yliopisto tai musiikinopettajien ammattijärjestö. (Muukkonen, 2010, 28, 32.) Vaikka musiikinopettajalla on työssään paljon vapauksia, sisältyy siihen myös haasteita. Kun monimuotoisempi musiikkikulttuuri lisääntyy, opettajan täytyy tehdä valintoja lukemattomien asioiden välillä. Lisäksi tunteja on vähän ja odotuksia paljon, minkä vuoksi opettajan täytyy tarkkaan pohtia, mitkä ovat pohjimmiltaan keskeisimpiä ja tärkeimpiä tavoitteita musiikinopetuksessa. (Muukkonen, 2010, 13.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2014, 263) musiikin opetuksen yhtenä tehtävänä mainitaan monipuolinen musiikillinen toiminta sekä aktiivinen kulttuurinen osallisuus. Musiikillisen osaamisen lisäksi opetuksen tulisi ohjata arvostavaan ja uteliaaseen suhtautumiseen musiikkiin ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Koska opetussuunnitelma nostaa esiin kulttuurien monimuotoisuuden, näen että opettajan täytyy olla tietoinen toimintatavoista, joilla tukea monikulttuurisuutta. Tämän vuoksi haluan nostaa esiin asioita, joita musiikinopettajan tulisi opetuksessaan huomioida.

Musiikintuntien sisältöjen ja materiaalien valitsemisen lisäksi monikulttuurisuus liittyy myös kasvatuksen kriittiseen ja eettiseen pedagogiseen tehtävään, joka näkyy erityisesti luokkahuoneessa ja koulussa tapahtuvassa sosiaalisessa kanssakäymisessä. Monet tutkijat korostavat sosiaalisten taitojen ja toimintatapojen tärkeyttä yhteiskunnan sosiaalisen ja kulttuurisen muutoksen mahdollistamisessa. Musiikkikasvatus voi olla siis sosiaalisesti uudistavaa, mitä kasvattaja

edesauttaa kehittämällä kriittistä ja analyttistä ajattelua, luo opetuksessa puitteita sosiaaliselle toiminnalle ja muutokselle ja edistää kykyä uudistaa yhteiskuntaa ja poistaa alistamista sekä rodullista, etnistä ja kulttuurien välistä epätasa-arvoisuutta. (Westerlund, 2009, 319.)

Monikulttuuriseen musiikkikasvatukseen liittyy paljon kysymyksiä siitä, miten musiikillinen moninaisuus tulisi huomioida. Kysymyksiä herää, esimerkiksi miten paljon suomalaisia perinteitä, kuten kansanlauluja, voidaan musiikintunneilla harjoittaa ja kuuluuko maahanmuuttajien sopeutua näihin perinteisiin, vai tuleeko opettajan vastaavasti ylläpitää maahanmuuttajien erilaisuutta. (Westerlund, 2009, 314.) Valtakunnallinen opetussuunnitelma (Opetushallitus, 2014, 422–423) velvoittaa, että opetuksessa tulisi rakentaa arvostavaa suhtautumista kulttuuriseen monimuotoisuuteen sekä ohjata ymmärtämään, miten musiikkia käytetään viestimiseen ja vaikuttamiseen eri kulttuureissa. Opetussuunnitelma ei kuitenkaan anna vastauksia siihen, miten paljon ja millä tavoin eri kulttuureita tulisi käsitellä musiikin tunneilla. Uskoisin, että näihin kysymyksiin voi kuitenkin löytyä näkökulmia, kun tutustuu monikulttuurisuuden käsitteeseen paremmin. Henna Suomen (2009, 87) mukaan monet nykynuoret eivät tunne omaa kulttuuri-perintöämme eivätkä sen muotoutumista, minkä vuoksi monikulttuuristuvassa maailmassa tulisi myös omaa kansallista perinnettämme vaalia. Tässä musiikkikasvatuksella ja erityisesti musiikkikasvattajalla on merkittävä rooli.

Musiikkikasvatuksen tehtäviin kuuluu siis sekä traditioiden säilyttäminen että kulttuurinen muutos ja sen edistäminen kasvatuksellisin keinoin. Nämä voidaan nähdä toisensa kumoavina asioina, mutta kahtiajako voidaan kyseenalaistaa esimerkiksi seuraamalla suomalaisia kansanmuusikoita ja sitä, kuinka he ovat yhdistelleet erilaisia soittimia ja populaarimusiikin piirteitä kansanmusiikkiin. Kulttuureja voidaan rakentaa opetuksessa uudestaan ja tarkastella niitä eri näkökulmista. Musiikilliset merkitykset syntyvät, kun menneisyys, traditiot ja muualta tullut musiikki kohtaavat ja nämä merkitykset luovat uutta. Monikulttuurisuuden käsite on syntynyt ilmenneistä ongelmista, jotka halutaan ratkaista ja se tulisi nähdä jatkuvana prosessina, joka perinteiden säilyttämisen lisäksi pyrkii myös tulevaisuuden tietoiseen rakentamiseen. (Westerlund, 2009, 321.)

Bruno Nettl (2010, 5–6) esittää artikkelissaan, että nuotinetulla musiikilla ja suullisen perimän kautta välitetyllä musiikilla on eroa. Musiikkikasvattajat Euroopassa pitävät hyvin tärkeänä opettaa oppilailleen eurooppalaista nuotinnosta. Nettl uskoo heidän kiinnostavan vähemmän huomiota mahdollisuuteen oppia musiikkia kuulemalla ja suullisen perimän kautta, vaikka eri puolilla maailmaa on hyvin yleistä oppia musiikkia kuulon perusteella. Joten jos haluamme

opettaa musiikkia universaalilla tavalla, tähän pitäisi kiinnittää enemmän huomiota. Nettl nostaa esiin myös musiikin hyödyntämisen kulttuurien ymmärtämisessä. Kaikilla yhteisöillä on oma kulttuurinsa, käyttäytymismallinsa, taiteensa ja musiikkinsa. Modernissa maailmassa ei kuitenkaan opita vain omaa kulttuuria, vaan myös muita, missä musiikki on tärkeässä roolissa sekä oman kulttuurin määrittelyssä että muiden kulttuurien ymmärtämisessä. Yhteisöt eivät koostu pelkästään kansoista jotka jakavat kielen, vaan myös uskontoryhmistä, sosiaalisesta statuksesta ja eri-ikäisistä ihmisistä. Jos haluat ymmärtää nuoren teini-ikäisen kulttuuria, pystyt siihen mahdollisesti parhaiten ymmärtämällä musiikkia heidän elämässään. (Nettl, 2010, 6.)

Elliott (1989, 18) summaa artikkelissaan, että jos musiikkikasvatus nähtäisiin itsessään kulttuurina ja opetussuunnitelma tarjoaisi mahdollisuuden lisätä arvostusta ja loisi oppilaille uusia käyttäytymismalleja, se ei lisäisi ymmärrystä ainoastaan maailman musiikkeja kohtaan, vaan myös maailman ihmisiä kohtaan. Näiden tavoitteiden saavuttaminen on Elliottin mukaan ajan ja vaivan arvoista ja musiikkikasvattajien tulisi panostaa tulevaisuudessa monikulttuurisen musiikkikasvatuksen toteuttamiseen.

Monikulttuuriseen- ja moninaiseen musiikkikasvatukseen liittyen Suomessa toteutetaan vuosina 2015–2021 ArtsEqual -tutkimushanke, jonka tavoitteena on tarkastella taidetta kaikille tasapuolisesti kuuluvana palveluna. Hanke tutkii, kuinka taiteen avulla voidaan lisätä yhteiskunnallista tasa-arvoa ja hyvinvointia. Muun muassa taiteen perusopetuksessa ja kouluissa tutkitaan taidekasvatuksen interventioiden hyvinvointivaikutusta. (ArtsEqual-hanke, 2015–2021.) ArtsEqual on esittänyt peruskoulun rehtoreille toimenpidesuosituksen musiikinopetuksen aseman parantamiseksi. Marja-Leena Juntunen kertoo musiikinopetuksen edistävän oppilaan hyvinvointia ja musiikintuntien ilmapiiri koetaan miellyttäväksi. Musiikki on oppilaiden mielestä kiinnostava oppiaine, ja se kehittää taidollisen ja kulttuurisen erilaisuuden hyväksymistä ja arvostamista. (Juntunen, 2017, 1–2.) Mielestäni on äärimmäisen hienoa, että tämän kaltainen hanke järjestetään Suomessa. Hanke antaa arvoa taiteelle ja pyrkii parantamaan muun muassa musiikkikasvatuksen heikentyntä asemaa. Lisäksi on tärkeää, että kaikille mahdollistetaan taiteen elämyksellinen kokeminen.

4.3 Kulttuurisesti monimuotoiset oppilaat koulussa

Seuraavaksi esittelen tutkimuksen, jossa on selvitetty, miten kulttuurisesti monimuotoiset opiskelijat kokevat itsensä osana länsimaista ja Eurooppa-keskeistä ideologiaa. Kanadassa on tehty tutkimus haastatteleamalla kymmentä opettajaa, jotka harjoittavat kulttuurisesti merkityksellistä pedagogiikkaa. Tutkimuksessa on kulttuurista monimuotoisuutta tukevia teemoja, joista yksi on hyvän oppilas-opettaja suhteen luoma osallistava luokkahuone, yhteisöllinen oppiminen sekä kunnioittava luokkahuoneympäristö. (Parhar & Sensoy 2011, 189.)

Tutkimustulokset osoittavat, että kulttuurisesti monimuotoiset opiskelijat ovat etäämmällä koulumaailmasta ja Eurooppa-keskeinen ideologia syö heidän kulttuurista pääomaansa ja identiteettiä. Kanadassa on tarvetta integroida eri taustoista ja kulttuureista tulleita oppilaita paremmin kouluun. Opetussuunnitelma nähdään länsimaiseen ja Eurooppa-keskeiseen kulttuuriin soveltuvana mikä johtaa siihen, että eri kulttuurien edustajat eivät näe kuuluvansa tähän, toisin kuin valtaväestö. (Parhar & Sensoy 2011, 190). Etninen monimuotoisuus on kuitenkin todellisuutta ja osa koulumaailmaa, joten näen sen huomioon ottamisen tärkeänä opetuksessa ja sitä suunniteltaessa. Kulttuurinen monimuotoisuus näkyy enenevässä määrin myös Suomessa, mikä tekee asiasta huomionarvoisen.

Toisena esittelen Ruotsissa toteutetun tutkimusprojektin, jossa seurattiin opettajien ja oppilaiden toimintatapoja kahden vuoden ajan. Tutkimus toteutettiin seuraamalla musiikkiluokkia kouluissa, joissa peräti 99 prosenttia oppilaista on maahanmuuttajia. Musiikkiluokat sijaitsevat Malmössä, jonka asukkaista 27 prosenttia on syntynyt ulkomailla. Vaikka on tutkittu, että musiikki on potentiaalinen väline monikulttuurisissa kouluissa luomaan sosiaalista inklusiota ja toimivaa oppimisympäristöä, monet opettajat kokevat etteivät ole tarpeeksi hyvin valmistautuneita toimimaan monikulttuurisessa koulussa. (Sæther, 2008, 25.)

Tutkimuksen tuloksista on nähtävissä, että monikulttuurinen musiikkikasvatus on kehittynyt vuosien varrella opettajien pohdintojen kautta. Silti opetus ei ole tismalleen sellaista, mitä yleiset argumentit sanovat musiikin opetuksesta, kuten että lasten pitäisi soittaa oman kulttuurinsa musiikkia. Tämän kyseisen koulun oppilaille heidän oma kulttuurinsa heijasti maailmanlaajuista nuorisokulttuuria. (Sæther, 2008, 30.) Myös oppilaille tehty kysely osoitti, että 70 prosenttia oppilaista oli eri mieltä siitä, että heidän kuuntelemaisensa musiikki kuuluisi heidän omaan kulttuuriperimäänsä. Oppilaat pitivät myös ryhmien välisiä rajoja hyviä asioina, sillä ne loivat heidän mukaansa yhteenkuulumisen tunnetta, eikä tunnetta pois sulkemisesta. (Sæther, 2008, 37.)

Projekti osoitti, että sekä opettaja ja oppilaat pitivät musiikkia potentiaalisena työkaluna inklusioon. Tutkimuskoulussa ei niinkään käytetä monia eri musiikkityylejä eri kulttuureista, vaan opetuksen painopisteenä on nuorisokulttuuri, ja sen parissa toimitaan tiiviissä yhteistyössä. Tämä synnyttää rentoa ilmapiiriä, jossa oppilaat löytävät uusia ystäviä toisista ryhmistä, mutta eivät silti halua sekoittua liikaa. (Sæther, 2008, 40–41.)

5 Johtopäätökset ja pohdinta

Kuten tutkimukseni osoittaa, opetussuunnitelma velvoittaa musiikkikasvatuksessa huomioimaan yhteisöllisen työskentelyn sekä kulttuureihin tutustumisen ja niiden arvostamisen. Musiikinopetuksessa keskeistä on toiminnallisuus ja musiikkia tehdään paljon yhdessä. Musiikinopetus voidaan nähdä myös edelläkävijänä yhteistoiminnallisen oppimisen mahdollistajana. Yhdessä tekeminen on elämyksellistä ja on ollut jo pitkään yksi musiikinopetuksen peruslähtökohdista. (Kauppinen, 2009, 58.) Oppimisessa oleellista on sosiaalinen työskentely ja tiedon jakaminen. Tärkeää on, että oppilas tuntee itsensä joukkoon kuuluvaksi ja osaksi ryhmää. (Jordan-Kilkki, Kauppinen & Viitasalo-Korolainen, 2013, 9; Jordan-Kilkki & Pruuki, 2013, 19.) Tämä osoittaa, että yhteisöllisyys on keskeistä musiikin opetuksessa.

Musiikin opettajat ovat Minna Muukkosen (2010, 183) väitöstutkimuksessa ottaneet esiin musiikin sosiaalisen ulottuvuuden. Yhdessä tekeminen korostuu heidänkin mukaansa musiikin opetuksessa ja kaikkien osallisuus on merkittävää musiikillisen toiminnan kannalta. Tämä korostuu erityisesti luokkamusisoinnissa, jossa kaikille tulee löytää mielekäs rooli. Keskeistä on, että opettaja luo turvallista ilmapiiriä. Yhteiset musiikkiprojektit lisäävät yhteistyötä ja yhteisöllisyyden tunnetta, minkä voin myös itse allekirjoittaa omien kokemusteni perusteella. Ryhmässä soittaminen opettaa kuuntelemaan muita ja sopeuttamaan omaa toimintaa muiden tekemiseen, mitä kautta myös sosiaaliset taidot kehittyvät. Nämä tilanteet luovat mahdollisuuksia verkostoitumiseen ja yksilöiden välisten suhteiden muodostamiseen. Musiikkia voidaan käyttää apuna myös yhteisten tunnetilojen luomisessa, ryhmän yhtenäistämässä sekä kulttuurien kohtaamisessa. (Louhivuori, 2009, 16–17.)

Löytämäni tutkimukset osoittivat, että erityisesti kuorolaulu lisää yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yhdessä laulaminen koetaan positiivisena ja yhdessä tekemisessä yhteisöllisyyden tunne on vahva. Kuorotunneista tehty tutkimus osoitti, että oppilaat pitivät kuorossa syntyneen yhteisöllisyyden tunteen vaikuttavan myös kuorotuntien ulkopuolella muilla tunteilla. (Ehrlin, 2016, 1, 7–10.) Yli kymmenen vuotta kuorossa laulaneena voin myös todeta, että ainakin omalla kohdallani koen yhteisöllisyyden erittäin vahvana kuorolaisten kesken. Kouluissa on myös mahdollista järjestää kuorotoimintaa, mihin vaikuttaa tietenkin keskeisesti opettajan oma aktiivisuus.

Monikulttuurisuus on yhteiskunnan etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta (Saukkonen, 2013, 6) ja musiikkikasvatuksessa päämäärät ja keinot tulisi kohdistaa vahvistamaan yhteiskunnan

monikulttuurista luonnetta. Musiikkikasvatuksella on mahdollisuuksia muuttaa yhteiskunnassa vallitsevia vahingollisia asenteita ja käyttäytymistä. Tärkeää olisi, että musiikkikasvatuksessa pystyttäisiin tarkastelemaan laajasti musiikin ulottuvuuksia astumalla pois enemmistön musiikkikäsitteistä ja arvoista. Suomalaisen pysyvän identiteetin sijaan tulisi hyväksyä kulttuurien sisäinen identifikaatio ja kaikilla tulisi olla samat oikeudet ja asema. (Westerlund, 2009, 313–314.)

Kuten opetussuunnitelmakin velvoittaa, musiikin tunneilla tulisi ylläpitää arvostavaa ja uteliasta suhtautumista kulttuuriseen monimuotoisuuteen (Opetushallitus, 2014, 422). Yhteisöllisyyden muodostuminen ja yhteisöön kuulumisen tunteen saavuttaminen edellyttää kaikkien osapuolten tasavertaisen kohtelun sekä kaikkien lähtökohtien huomioon ottamisen ja arvostamisen. Monikulttuurinen musiikkikasvatus voi mielestäni tukea yhteisöllisyyden sisältöjä siten, että taustoista riippumatta kaikki kohdataan yksilöinä arvostavasti ja heille tarjotaan kokemus yhteisöön kuulumisesta ja tasavertaisuudesta. Monikulttuuristuvassa maailmassa tulee tiedostaa ihmisten moninaisuus ja suunnitella toimintatavat niin, että tämä moninaisuus otetaan huomioon ja siitä tulee normi.

Musiikin opettajalla on suuri vaikutus koulun musiikkikulttuuriin, joten hänen täytyy tehdä valintoja siitä, mitä musiikintunnit pitävät sisällään ja minkälaisia materiaaleja käytetään. (Westerlund, 2009, 13, 28.) Valinnat tulee tehdä opetussuunnitelman puitteissa, joka ei kuitenkaan anna kovinkaan paljoa vastauksia siihen, mitä musiikin tunneilla tulisi tehdä. Musiikin tunneilla tulisi tuoda esiin suomalaista kulttuuriperintöä, sillä nykynuoret eivät tunne sitä kovinkaan hyvin (Suomi, 2009, 87). Samalla tulisi kuitenkin myös edistää kulttuuria huomioimalla kulttuurien monimuotoisuus. Näen asian niin, että niin sanottua omaa kulttuuria, miten kukakin sen käsittää, tulisi tuoda esiin, mutta samalla tulisi korostaa kaikkien kulttuurien tasavertaisuutta ja että valtakulttuuri ei ole ainoa oikea tapa tehdä ja ymmärtää musiikkia. Musiikin eri piirteitä ja kulttuureita voi myös yhdistellä. Kuten Heidi Westerlund on todennut, musiikkikasvatuksen tulisi perinteiden säilyttämisen lisäksi pyrkiä tulevaisuuden tietoiseen rakentamiseen (Westerlund, 2009, 321).

Tutkimukseni perusteella voin todeta, että musiikkikasvatus voi vaikuttaa yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden rakentamiseen positiivisesti. Tässä oleellista on, että musiikkikasvattaja tiedostaa tämän vaikutuksen ja pyrkii toiminnallaan lisäämään yhteisöllisyyttä. Opettajan toiminta ja ohjaus vaikuttaa keskeisesti musiikintuntien ilmapiiriin. Mielestäni puhuttaessa musiik-

kin yhteisöllisyydestä, on väistämätöntä ottaa esiin myös musiikkikasvatuksen monikulttuurinen ulottuvuus. Jotta kaikki voivat tuntea yhteisöllisyyttä, tulee musiikkikasvatuksen kohdata kaikki oppilaat heidän taustoistaan riippumatta. Lisäksi sekä yhteistoiminta että monikulttuurisuus tulee näkyä musiikkikasvatuksessa, jotta se tukisi opetussuunnitelman tavoitteita. Nyky-yhteiskunnassa on välttämätöntä kohdata oman kulttuurin lisäksi myös muut kulttuurit ja tavat ja oppia ymmärtämään ja arvostamaan erilaisuutta. Musiikkikasvatuksessa pyritään luomaan musiikkiyhteisö, johon kaikki voivat kuulua ja jossa jokainen saa äänensä kuuluviin. Musiikin opettajalla on vastuu tällaisen ilmapiirin luomisessa ja samalla tulisi tuoda esiin myös musiikin tekemisen ilo ja elämyksellisyys.

Kandidaatin tutkielman laatiminen tuntui aluksi hankalalta, sillä en ole aiemmin kirjoittanut näin laajaa tutkielmaa. Eniten haasteita loi aiheen valitseminen ja ennen kaikkea rajaaminen, sillä mielessä pyöri paljon tärkeältä tuntuvia tutkimusaiheita ja yhden aiheen valitseminen oli haastavaa. Alun perin tutkimusaiheeni oli yhteisöllisyys musiikkikasvatuksessa, mutta aineistoja etsiessäni törmäsin pian myös monikulttuurisen musiikkikasvatuksen käsitteeseen ja koin tärkeäksi ottaa myös tämän teeman mukaan tutkielmaani. Loppujen lopuksi yhteisöllisyys ja monikulttuurisuus nivoutuivat mielestäni hyvin yhteen enkä kokenut tarpeelliseksi rajata kumpaakaan teemaa pois.

Aineiston keräämisessä auttoi paljon syksyllä suorittamani tiedonhankintakurssi, jossa opastettiin hakukoneiden käyttöä ja oikeiden hakusanojen löytämistä. Pyrin etsimään pääasiassa 2000-luvun puolella kirjoitettuja lähteitä, sillä koin sen tutkimuksen luotettavuuden kannalta tärkeäksi. Lisäksi käytin myös kansainvälisiä lähteitä. Aineistoa löytyi monipuolisesti ja suurin osa tutkimuksen tekemiseen käytetystä ajasta kului aineistoihin tutustumisessa ja tärkeimpiä asioita poimiessa. Itse kirjoittamiseen ei kulunut niin paljoa aikaa, kun aineisto oli saatu kerättyä. Kaikki löytämäni aineisto ei liittynyt suoranaisesti musiikkikasvatukseen, mutta pyrin soveltamaan sitä omaan tutkimukseeni sopivaksi. Aineistona on käytetty saatavilla olevaa kirjallisuutta ja artikkeleita. Aihetta voisi laajentaa vielä myöhemmissä tutkimuksissa, kuten Pro gradu -tutkielmassa. Pidän tutkimustani luotettavana käyttämieni lähteiden vertaisarvioinnin ja tuoreuden kannalta, sillä lähes kaikki lähteet oli julkaistu 2000-luvun loppupuolella tai 2010-luvulla.

Tulevaisuudessa voisin jatkaa aiheen työstämistä Pro gradu -tutkielmassa esimerkiksi laajentamalla monikulttuurisen musiikkikasvatuksen tutkimista. Tutkimusta voisi jatkaa haastatteleamalla musiikinopettajia tai selvittämällä maahanmuuttajaopiskelijoiden kokemuksia musiikkikasvatuksesta. Uskon aiheen olevan hyvin ajankohtainen siirtyessäni työelämään ja haluaisin

lisätä tietämystäni kartoittamalla toimivia menetelmiä ja toimintatapoja musiikintunneilla. Kandidaatin tutkielmani lisäsi tietämystäni ja opin tutkielmaa laatiessani paljon sellaista, mistä on hyötyä myöhemmin työelämässä.

Lähteet / References

- Ahonen, K. (2004). *Johdatus musiikin oppimiseen*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- ArtsEqual. (2015–2021). Haettu (22.4.2018) osoitteesta <http://www.artsequal.fi/etusivu>
- Dervin, F., Paavola, H. & Talib, M. (2013). *Kohti kasvatuksellista monimuotoisuutta? Monikulttuurinen ja interkulttuurinen kasvatus suomalaisessa koulussa ja opettajan-koulutuksessa*. *Kasvatus* 3/2013. (241–244).
- Ehrlin, A. (2016). A Case Study on Pupils' Perceptions of Attending a Choral Class: You Get to Know One Another and Reach a Community. *International Journal of Education & the Arts* 17(32), 1–16.
- Elliott, D. J. (1989). Key Concepts in Multicultural Music Education. *International Journal of Music Education* 13(11), 11–18.
- Hiltunen, M. (2009). *Yhteisöllinen taidekasvatus. Performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Jordan-Kilkki, P., Kauppinen, E. & Viitasalo, Korolainen, E. (2013). *Vuorovaikutuksen merkityksellisyys oppimisessa*. Teoksessa: Jordan-Kilkki, P., Kauppinen, E. & Viitasalo, Korolainen, E. (toim.) *Musiikkipedagogin käsikirja. Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa*. (8–15). Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Jordan-Kilkki, P. & Pruuki, L. (2013). *Miten tehdä tilaa kohtaamiselle? Dialoginen työskentelyote opettajan työssä*. Teoksessa: Jordan-Kilkki, P., Kauppinen, E. & Viitasalo, Korolainen, E. (toim.) *Musiikkipedagogin käsikirja. Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa*. (8–15). Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Juntunen, M-L. (2017). *Oppilaan yhdenvertainen oikeus laadukkaaseen musiikinopetukseen peruskoulussa turvattava*. ArtsEqual policy brief. Haettu (7.5.2018) osoitteesta http://www.artsequal.fi/documents/14230/0/PB_musiikinopetus_peruskou lussa/d8e8ee0c-c259-46f6-a352-21e87553defb?version=1.0

- Kauppinen, E. (2009). *Musiikki ja oppiminen koulutusta ohjaavissa asiakirjoissa*. Teoksessa: Koulujen Musiikinopettajat ry. 100 vuotta (toim.) *Musiikki kuuluu kaikille*. (50–58). Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2010). *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Helsinki: WSOY.
- Koivula, M. (2010). *Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. Haettu (2.4.2018) osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/23627/9789513938925.pdf?sequence=1>
- Lehtonen, H. (1990). *Yhteisö*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Lemminkäinen, H. (2018). *Raine "rautainen" Rautanen – Vuoden musiikinopettaja 2017*. Koulujen Musiikinopettajat ry. Haettu (1.4.2018) osoitteesta <http://www.koulujenmusiikinopettajat.fi/raine-rautainen-rautanen-vuoden-musiikinopettaja-2017/>
- Louhivuori, J. (2009). *Näkökulmia musiikkikasvatuksen merkityksiin*. Teoksessa: Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.) *Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Suomen musiikkikasvatusseura FiSME r.y. (11–27). Vaasa: Ykkös-Offset Oy.
- Muukkonen, M. (2010). *Monipuolisuuden eetos*. Helsinki: Hakapaino Oy. Haettu (30.3.2018) osoitteesta <http://ethesis.siba.fi/files/nbnfife201106221789.pdf>
- Nettl, B. (2010). Music education and Ethnomusicology: A (usually) Harmonious Relationship. *Israel Studies in Musicology Online* 8(1/2), 1–9.
- Nikkanen, H. (2009). *Alakoulussa avainsanana on kokonaisvaltaisuus*. Teoksessa: Koulujen Musiikinopettajat ry. 100 vuotta. *Musiikki kuuluu kaikille*. (59–64). Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Oulaisten kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma*. (2016). Oulainen. Haettu (29.3.2018) osoitteesta <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-ylops-service/api/dokumentit/4642887>
- Parhar, N. & Sensoy, Ö. (2011). Culturally Relevant Pedagogy Redux: Canadian Teachers' Conceptions of their Work and its Challenges. *Canadian Journal of Education* 34(2), 189–218.

- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96* (2014). Helsinki: Opetushallitus. Haettu (29.3.2018) osoitteesta http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.
- Pirttilä-Backman, A-M., Suoninen, E., Lahikainen, A. R., & Ahokas, M. (2010). *Arjen sosiaalisuus*. Teoksessa: Suoninen, E., Pirttilä-Backman, A-M., Lahikainen, A. R. & Ahokas. *Arjen sosiaalipsykologia*. (11–28). Helsinki: WSOYpro.
- Puukka, P. (2017). *Hoo, jos minä olen musta! – Tiernapoikien murjaani on osa alentavaa black-face-perinnettä*. Yle uutiset. Haettu (20.2.2018) osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-9981348>
- Rissanen, M. (2016). *Taitamisen tiede – Tietämisen taide. Taidon oppimisen arkkitehtuuri*. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Haettu (29.3.2018) osoitteesta https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/51643/978-951-39-6781-9_vaitos_20161029.pdf?sequence=1
- Saarikallio, S. (2009). *Musiikki ja nuoren psykososiaalinen kehitys*. Teoksessa: Louhivuori, J., Paananen, P & Väkevä, L. (toim.). *Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. (221–232). Vaasa: Ykkös-Offset Oy.
- Saastamoinen, M. (2012). *Aikalaiskeskustelua yhteisöllisyydestä*. Teoksessa: Filander, K. & Vanhalakka-Ruoho, M. (toim.) *Yhteisöllisyys liikkeessä*. (33–66). Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Sæther, E. (2008). When minorities are the majority: voices from a teacher/researcher project in a multicultural school in Sweden. *Research Studies in Music Education* 30(25), 25–42.
- Saukkonen, P. (2013.) *Monikulttuurisuus ja kulttuuripolitiikka Pohjois-Euroopassa*. Helsinki: Cupore. Haettu 20.2.2018 osoitteesta: <https://www.cupore.fi/images/tiedostot/monikulttuurisuusjakulttuuripolitiikkapohjoiseuroopassa4.pdf>
- Suomi, H. (2009). *Muuttuva musiikinopetus*. Teoksessa: Louhivuori, J., Paananen, P & Väkevä, L. (toim.). *Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. (67–89). Vaasa: Ykkös-Offset Oy.

- Suoninen, E. (2010). *Päivittäinen vuorovaikutus*. Teoksessa: Suoninen, E., Pirttilä-Backman, A-M., Lahikainen, A. R. & Ahokas. *Arjen sosiaalipsykologia*. (29–88). Helsinki: WSOYpro.
- Westerlund, H. (2002). *Bridging Experience, Action and Culture in Music Education*. Helsinki: PB-Printing Oy. Haettu (7.5.2018) osoitteesta <http://ethesis.siba.fi/ethesis/files/isbn9529658982.pdf>
- Westerlund, H. (2009). *Monikulttuurinen musiikkikasvatus*. Teoksessa: Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.). *Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. (313–324). Vaasa: Ykkös-Offset Oy.
- Westerlund, H & Väkevä, L. (2009). *Praksialismikeskustelu suomalaisessa musiikkikasvatuksessa*. Teoksessa: Louhivuori, J., Paananen, P & Väkevä, L. (toim.). *Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. (93–105). Vaasa: Ykkös-Offset Oy.